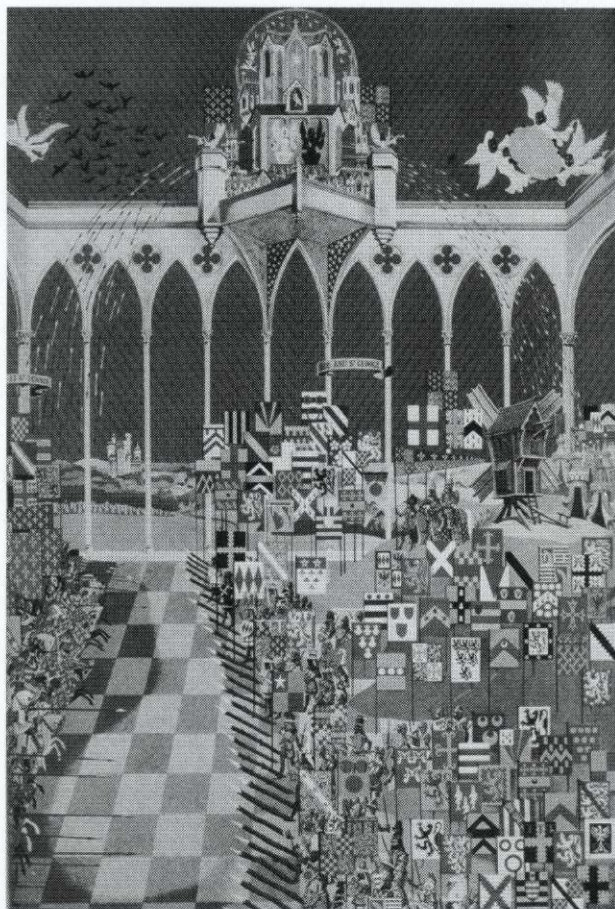

VAPENBILDEN

Forum för Svenska Heraldiska Föreningen

När fanorna vajade i vinden

Dan Escott har i sin symboliska tavla över det medeltida slagfältet fångat betydelsen av de målae vimplarna.

Kontakta oss

www.geocities.com/
heraldiker

VAPENBILDEN utges med två nummer per år av Svenska Heraldiska Föreningen och distribueras också till Heraldiska Samfundet. Upplagan är 500 exemplar två gånger per år.

Nästa nummer av Vapenbilden utkommer i slutet av augusti.
Manusstopp den 25 juli.

Redaktion

Magnus Bäckmark
Värtavägen 85c
183 60 Täby
magnus.baekmark@swipnet.se

Jesper Wasling
Sämgatan 10
507 45 Borås
mobil: 070 - 753 60 89
wasling@spray.com

Tor Flensmarck
Graagården, Vä
291 65 Kristianstad

Bli medlem

Svenska Heraldiska Föreningens
postgiro: 22 27 90-8
Årsavgiften är 150 kronor för privatpersoner och 400 kronor för organisationer. Skriv namn och adress på inbetalningsavin och tidningen kommer med posten.

Organisationsnummer
827209 - 0366

Tryck

Gondolin AB, Stehag 2000
ISSN 0349-0602

Ett kvarts sekel

Av Ingemar Apelstig

Svenska Heraldiska Föreningen har hunnit bli 25 år. Innehållsrika år att blicka tillbaka på.

Föreningen startade på Södra Vägen i Göteborg, fredagen den 10 september 1976. De närvarande grundarna, var Carl-Axel Flach, Ebbe R:son Mark, Carl-Axel Rydholm och Ingvar Torefalt. De hade sedan flera år ett gemensamt heraldiskt intresse.

SHF:s första årsmöte hölls den 29 december 1976, varvid det beslutades att styrelsen skulle omfatta fem ledamöter med Ebbe R:son Mark som ordförande och årsavgiften bestämdes till tio kronor.

Redan vid föreningens sammanträde den 15 april 1977 hade medlemsantalet stigit till 30 medlemmar. Tidningen Vapenbilden utkommit med sitt andra nummer och kassan var uttömd. Det kommande årsmötet höjde därför avgiften till 25 kronor.

Noterbart dessa första 10 år var bland annat, styrelsens begäran att Ebbe skulle erhålla Kungl. Patriotiska Sällskapets guldmedalj, att Vapenbildens "tre kronor" diskuterades, att medlemsantalet steg till 200 medlemmar och att de årliga vår- sommarkmötena kom igång

Den nuvarande styrelsen är:

Ordförande Ingemar Apelstig
Nysättersvägen 101, 461 55 Trollhättan, 0520 - 709 94

Vice ordförande Perolow Jonsson-Falck
Lilla Risåsgatan 20, 413 04 Göteborg, 031 - 24 29 24

Sekreterare Rune Torstensson
Höga Trävattna, 520 40 Floby, 0515 - 450 90
rune.torstenson@swipnet.se

Kassör Bengt-Göran Lundqvist
Badgatan 44, 413 04 Grästorps, 0514 - 511 04

Ledamöter

Stefan Bede
031 - 12 94 93

Gudrun Johansson
031 - 55 56 78

Tor Flensmarck
044 - 24 48 85

Jesper Wasling
033 - 10 74 81

Henrik Asklund
033 - 29 52 50

Kontroversiella skånska gripar och pantrar

Av Martin Sunnqvist

Tre intressanta heraldiska debatter har blommat upp i Skåne det senaste åren. Två berör den nya regionbildningen och det tredje Lunds Universitets sigill.

Skåne län

Landskapet Skåne för: *i fält av guld ett rött avslutet griphuvud med blå krona och beväring.*

1997 slogs Malmöhus och Kristianstads län samman till Skåne län.

Båda föregångarna förde vapen som byggde på landskapsvapnet.

Skåne län för vapnet: *I rött fält ett avslutet griphuvud med öppen krona, allt av guld, som föreslagits av Christer Bökwall. Vi ser alltså här exempel på hur en geografisk enhet får vapen med gemensam grund men med differentiering för dess olika skepnader.*

Eftersom länsstyrelser är statliga myndigheter kröns länsvapen med kunglig krona. Skåne läns länsstyrelse kröner emellertid inte på sedvanligt sätt skölden med kronan, utan lägger skölden över kronan. Länsstyrelsens innovation är förvånande och svårförklarlig – såväl ur strikt heraldisk som estetisk synpunkt.

Både Riksarkivets heraldiska nämnd och Jan Raneke har invänt mot länsstyrelsens krona. Jan Raneke i synnerhet har starka skäl att protestera. Han har tecknat vapnet, men länsstyrelsens krona har tecknats av någon annan, som dock har använt Ranekes formgivning av själva skölden.

Region Skåne

I samband med länsammanslagningen slogs också de båda landstingen ihop och bildade Region Skåne. Regionen antog först en cirkelformad logotyp i rött och gult.

Regionen ville förutom logotypen ha ett vapen, och debatten om vapnets innehåll tog fart. Jan Raneke föreslog att regionen skulle representeras av en panter. Ett skäl till detta var att griphuvuden förlänats Malmö, landskapet Skåne och Skåne län utifrån eller uppifrån, medan regionen styrs av skåningarnas valda företrädare. För att påvisa denna skillnad skulle en panter vara lämplig, eftersom den kan beläggas på runstenar.

Gripen hade också sina företrädare. Christer Bökwall tog fram ett förslag: *i blått fält ett uppstigande griphuvud med öppen krona, allt av guld, som vann regionfullmäktiges bifall. Detta vapen är tydligt differentierat från länsvapnet.*

Beslutet vållade debatt. Jan Raneke kritiserade den enligt honom snabba och ogenomtänkta handläggningen av vapenärendet. Han ansåg att färg-erna borde fastställas som de skånska rött och gult istället för blått och gult, och att griphuvudet inte borde vara uppstigande, eftersom sköldemärket då svårigen kan användas ensamt.

Den skånska pantern, enligt förslag från Jan Raneke.

Sedan heraldikens tidigaste dagar förekommer emellertid sköldmärken som inte kan användas utan sköld, till exempel häroldsbilder, och sådana som kan förekomma utan sköld. Det är väl närmast vapenantagarens vilja eller ovilja att använda sköldmärket så, som är avgörande. Motsvarande gäller frågan om panter gentemot grip. Det är naturligtvis svårare att konstatera vapenantagarens vilja när denne är en region än en fysisk person.

Vad som dock – enligt min mening – skulle vara passande, är att återknyta till de skånska färgerna rött och guld i regionens vapen. Men då är vi åter på ruta ett: det är svårt att finna ett rödgult gripvapen, som inte är förväxlingsbart med dem som redan finns.

Lunds Universitet

Lunds Universitet instiftades 1666, och har alltsedan dess fört: *Ett krönt lejon, som sträcker framfötterna ett stycke ifrån sig med en bok i ena tassens och ett svärd i den andra, samt mellan svärdet och boken dessa ord: ad utrumque.* Enligt sin devis är Lunds Universitet därmed berett till bådaderna, det vill säga till svärdet och boken.

År 1997 föreslog designrådet vid universitetet att sigillet skulle ersättas med en logotyp. Förvisso kan sigillens lejon kritiseras för sin dåsigthet och feiga svansföring. Designrådets förslag var mer genomgripande än så, ty i deras förslag fanns ett avhugget lejonhuvud med underlig krona, ett darrande svärd och en tunn bok. Sigillens innehåll skulle därmed drastiskt förändras.

Debatten blev omfattande, både bland studenter och allmänhet. Å ena sidan sades sigillet representera försvenskningen av Skåne, varför sigillet helt borde ändra innehåll. Å andra sidan åberopades sigillinnehållets över 300 år långa hävd.

Universitetet följde till slut den heraldiska regeln, att ett vapens innehåll består men formen kan variera, och på så sätt avgick det heraldiska synsättet med segern. Universitetet valde dock att hålla sig mycket nära den ur-

sprungliga formen, medan ett mer kraftfullt och påpassligt lejon utan svansen mellan benen men hållande en tjockare bok bättre skulle ha representerat lärosätet. Det väsentliga är ändå att designrådets förslag förkastades.

Av den stora revideringen blev intet. Lunds universitets gamla och nya sigill visar i stort sett identiska bilder, men med viss modernisering i den nya teckningen.

Mycket att välja på i Knivsta

År 2003 bildar Knivsta en egen kommun genom avstyckning från Uppsala. Nya kommunvapen är sällsynta numera. Därför blir det spännande att följa processen med vapenantagningen.

Inom den framtida kommunens gränser finns det inga delar som fört kommunvapen tidigare förutom den ingående delen Lagga. Som landskommun fick Lagga sitt vapen fastställt av Kungl Maj:t 1948, men förde det bara i tre år innan kommunen ombildades.

Sköld: *I blått fält två från sköldfoten uppskjutande armar, som bära en sköld, på vilken en krönt prins sitter, allt av guld.* Bilden syftar på 1319 års hyllning av den treåriga Magnus Eriksson som Sveriges konung på Mora stenar, som ligger i Lagga.

I ett brev av den 16 november 2000 nämner statsheraldikern två andra inspirationsområden som kan övervägas. Det ena är Ärlinghundra härads sigill.

Det andra är det faktum att Knivsta kyrkas skyddshelgon är S:t Stefan. Det är dokumenterat i ett påvligt avlatsbrev från 1403. Som attribut bär han en bok med stenar ovanpå, eftersom han mötte martyrdöden genom stening.

Många goda bildtraditioner finns alltså att hämta uppslag från till det nya vapnet, fast betonas bör att vapenantagningsprocessen ännu inte är officiellt påbörjad.

Magnus Bäckmark

Ärlinghundra härads sigillbild från 1568. Ett av flera utgångspunkter för ett kommande kommunvapen för Knivsta.

Begravning under stormakttiden

Många av de adliga ättarnas vapen förekommer i Inga von Corswant-Naumburgs doktorsavhandling i konsthistoria *Huvudbaner och anvapen under stormakttiden* (1999). Avhandlingen är rikt illustrerad med exempel på skilda tiders huvudbaner och anvapen. Ett huvudbaner är den vapensköld som bars i en adelsmans begravningståg, och anvapnen är mindre vapensköldar som visade den dödes anor.

De äldsta kända sköldarna finns i Kristdala kyrka och är från 1380-talet. Ursprungligen bars i begravningståget den sköld, som den döde använt i strid. Efterhand blev seden att speciella huvudbaner – sköldar med hjälm, hjälm-täcke och hjälmprydnad – tillverkades för begravningen, och de gjordes allt större och praktfullare. Efter begravningsceremonin placerades de i kyrkan. Huvudbaner och anvapen hade sin storhetstid under barockens 1600-tal, och under första hälften av 1700-talet avtog bruket. Avhandlingen är som sagt rikt illustrerad, och bilderna är vältagna fotografier, de flesta i färg. Den har ett stort heraldiskt och kulturhistoriskt värde.

Martin Sunnqvist

Vi säljer ut äldre nummer av

Vapenbilden

Nr 1-4 Ett häfte i nytryck 25 kr.

Nr 5-49 25 kr/häfte

Specialerbjudande! Alla häften för 500 kr

Betala beloppet på SHF:s postgiro: 22 27 90 - 8 och glöm inte att skriva ärendenamn och adress.

Leonard grundade eget furstendöme

Av Magnus Bäckmark

Leonard Casley från Australien grundade ett eget furstendöme 1970, komplett med egen hovstat och förläningar av titlar och ordnar, förutom vapen. Dess verkningar har också nått Sverige.

År 1970 utropade Leonard Casley sin egendom i Western Australia till en självständig stat, "furstendömet" The Hutt River Province. Anledningen var en tvist med staten om vetekvoter. Idag är The Hutt River Province en lönande verksamhet med en tillströmning av turister från hela världen.

Hutt är 75 kvadratkilometer stort men har just inga invånare förutom prins Leonard I och hans familj. Däremot finns 20.000 "medborgare" i 35 länder över hela världen, bland annat Sverige. Hutt ger också ut egna frimärken och mynt.

Prins Leonard är yrkesmässigt matematiker, känd för astronomiska studier. Främst är det också akademiker som har attraherats av den här roliga grejen. I Danmark grundades i juli 1999 The Chartered Academy of the Hutt River Province. Det är ett tvärvetenskapligt forum, öppet för alla, men huvudsakligen för medborgare i Hutt. En del av furstendömetts administration sker också i Norge.

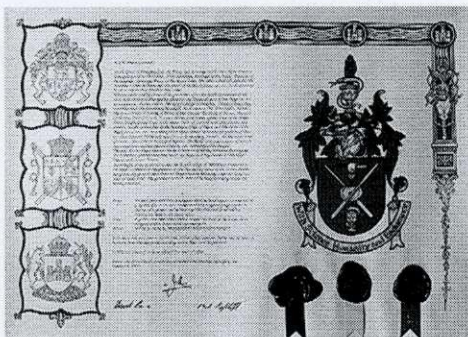
Prins Leonard har grundat inte mindre än fyra egna ordnar: The Royal Order, The Serene Order of Leonard, The

Illustrious Order of Merit och The Order of the Black Swan, som förlänas bland hans supportrar. Prinsen skriver själv att "möjligheten för en personlig karriär inom furstendömet är närmast obegränsad".

Ett fall av vapenförläning till en svensk har hittills ägt rum. Det är dr Lennart Herlin, neurolog och fd överläkare vid Karolinska Institutet i Stockholm, som 1989 efter ansökan förlänades ett vapen och "adlades".

Ur nordisk heraldisk synpunkt är vapnet inte bra. Det har alltför svåridentifierade olika neurologiska specialverktyg, naturfärg, för stor plottirighet och fältet kluvet mellan färger. Ur anglosaxisk synvinkel är det däremot passabelt. Vapenteckningen är synbarligen utförd av Dennis Endean Ivall, en heraldisk konstnär i Cornwall, England.

Det är ganska förargligt när sådant här sker. Att för våra heraldiska normer främmande vapen används av svenskar. Men om mottagaren accepterat vapnet är det hela trots allt litet av ett fait accompli.

Ovan: Prins Leonard I av Hutt. Foto från furstendömetts webbsida.

Till vänster: Brevet som förlänar dr Herlin vapen och "adelskap". Foto: John (Rudge), "storhertig av Avram".

HT bjuder på två begravningar

En kort anmälan av Heraldisk Tidskrift nr 83, mars 2001.

I det senaste numret av Heraldisk Tidskrift skriver Nils G. Bartholdy om vapen användning i samband med den i november avlidna drottning Ingrid av Danmark sorgeläger och begravning. I artikeln återges även flera olika vapenframställningar som drottningen använde, till exempel i hennes alliansvapen och på hennes drottningflagga.

Joar Crafoord skriver om Alexander Craufurds huvudbaner och anväpn från hans begravning i Mariakyrkan i Sigtuna 1617. I artikeln kan läsas det lilla man vet om Alexander Craufurd och hur han hamnade i Sverige. Crafoord gör också en jämförande utredning av begravningsvapnen, vilka numera är nedtagna från sina platser i Mariakyrkan.

Krister Fast

Ett lejon vakar över förenade vakt

Vapnet är oroväckande enkelt: ett krönt upprest lejon av guld i blått fält. Ändå är vapnet heraldiskt sett inte förväxlingsbart med något offentligt svenskt vapen.

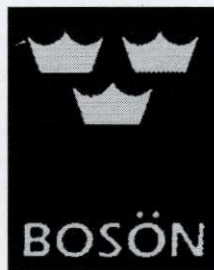
Förenade Vakt AB är ett bevakningsföretag i Stockholm. I sitt varumärke använder de ovannämnda företagsvapen omgärdat av en eklövskrans av guld.

Statsheraldikern gav sitt remissvar till PRV i ärendet i oktober. Vapnet passerade, med anmärkning att bilden i allmänhetens ögon kanske är väl lik till exempel Hallands landskapsvapen och vapnet för Hovrätten för Västra Sverige. Men trots den lilla anmärkningen har vaktbolaget fått erkännandet att använda sitt vapen.

Inga kronor för institutet på Bosön

Stiftelsen Riksidrottsförbundets Idrottsinstitut Bosön har velat registrera en logotyp innehållande riksvapnets Tre kronor. Ett förslag som PRV och statsheraldikern har satt sig emot.

Detta för att märket Tre kronor enligt lagen om Sveriges riksvapen är skyddat.

*Olagligt klubb-
märke för Bosön
som ännu används
som logotyp.*

Färre ätter, men adeln växer ändå

Sedan Adelsmötet 1998 har friherrliga ätten Klinckowström samt adliga ätterna Stråle af Ekna, Silfverlås, de Frese, Nordenstierna och von Samson-Himmelstjerna utslocknat. Adliga ätterna Fahnehjelm och von Francken har utgått på svärdssidan.

Efter beslut av riddarhusdirektionen har adliga ätterna Brummer nr 1855 (se Vapenbilden nr 49), och von Hirscheit återvunnit representationsrätt.

Den svenska introducerade adeln omfattar nu, 2001, efter dessa förändringar 45 grevliga, 120 friherrliga och 438* adliga ätter, summa 603* ätter. Antalet medlemmar är ca 26.500 – en ökning med sex procent jämfört med 1998.

Magnus Bäckmark

**) Ett tryckfel verkar föreligga i adelskalendern. Antalet borde vara 435 adliga ätter vara 435 och summan 600, om med förra utgåvans uppgift var rätt..*

Från skål till plåt

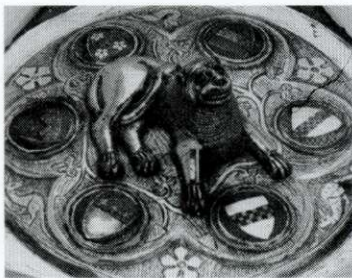
Arte et Marte 2000:2 bjuder på flera intressanta heraldikartiklar.

John Crafoord skriver om en dryckesskål, som tack vare de sex vapensköldarna kan dateras till 1315-18. Vapnens ägare var de närmaste kring kung **Robert Bruce** av Skottland. Alla ätterna är idag representerade i Sverige. Bland annat syns Douglasvapnet, men utan krönt hjärta. Det lades till vapnet efter det att sir James Douglas medfört den döde kungens hjärta på korståget till Spanien. Crawford's sköld är röd, belagd med en bjälke av hermelin.

Förre statsheraldikern Jan von Konow skriver om vapenlån från adelsvapen i kommunvapen. Riddarhusgenealogen Per Nordenvall berättar kortfattat om 24:e Internationella Kongressen för Genealogi och Heraldik i Besançon i Frankrike den 2-7 maj 2000, där Danmark, Kroatien och Sydafrika stod i fokus.

Vidare har Riddarhuset fått en ny deponering. Det är en stamtavla för **Hans Belfrage** (1614-88), med vapnen för fyra anfäder i rakt uppstigande led med deras hustrur. Därtill skriver Per Nordenvall om **Isak Funcks** (1679-1735) friherrevapen, som påträffats målat på baksidan av adliga ätten Funcks vapenplåt i Riddarhussalen.

Magnus Bäckmark

I dryckesskålens botten syns sex vapensköldar kring ett liggande lejon i hög relief. Mellan framtassarna syns High Steward, därefter medsols Douglas, Fitzgilbert, John Fitzgilbert, Crawford och Menteith.

Kungliga linjer

Jirí Louda och Michael MacLagan: *Lines of Succession. Heraldry of the Royal Families of Europe*. Little, Brown & Co, London, 2:a uppl. 1999.

Denna bok innehåller släktavlor och bilder av vapensköldar för lejonparten av Europas kungligheter genom tiderna. Det är en trevlig blädderbok med enkla och tydliga teckningar av Jirí Louda. Litet förvirrande är ibland frånvaron av konturer, som gör att två fält av samma tinktur invid varandra ser ut att vara ett.

Som vanligt i engelska böcker uppnås en lustig effekt när man läser om King Charles XVI Gustavus och hans barn Victoria, Charles och Magdalen. Att Charles, Duke of Värmland, begåvats med Värmlands landskapsvapen i stället för sitt eget, är förstäeligt i ljuset av många andra heraldiska felaktigheter, det kan räcka med att nämnas att redan Gustav Vasas farfars farfar, **Niels "Vasa"**, försetts med den Vasa-vapenvariant som först Gustav antog.

Magnus Bäckmark

Vapenbok för Skåneland

Ale, Historisk tidskrift för Skåne, Halland och Blekinge (1998) haft ett temanummer om Landskapens vapenbilder.

Inte bara kommunernas, utan också häradernas, vapen publiceras i färg med förklarande text. Detta är särskilt värdefullt, eftersom häradsvapnen annars inte syns så ofta som kommunernas. En upplysning som hade varit värdefull är, huruvida häradsvapnen blivit registrerade hos PRV som kommunala vapen. Jan Raneke står för temanumrets innehåll, vilket kommer till uttryck i vapnens vackra stil och heraldiska kvalitet. Dock har definitionen av *dexter* och *sinister* (s. 43) blivit oklar, vilket är synd, eftersom dessa termer ofta vällar huvudbry.

Martin Sunnqvist

Den korta sagan om den falske prinsen på Irland

Av Magnus Bäckmark

Under flera års tid kunde en nu 43-årig irländare presentera sig som gaelisk stamhövding och titulär prins av Desmond. Med den irländska statens erkännande. Som sådan ägnade han sig åt att förläna titlar och vapen och att grunda en egen orden. Nu är den falske prinsens saga över.

Bakgrunden är att det till 1600-talets början levde kvar vissa rester av självstyre bland irländarna. Enligt det gamla gaeliska systemet, som utrotades av engelsmännen, fanns hövdingar för olika stammar (septs). De utsågs genom val inom släkten, mot slutet efter mer strikt primogenitur. Ett fåtal familjer fortsatte att fram till våra dagar göra anspråk på hövdingatitel.

Med början 1944 infördes legitimering av stamhövdingarna och idag finns det ett tjugotal sådana. Legitimeringen utförs av The Irish Genealogical Office (IGO) i Dublin, som är en del av Irish National Library och alltså är en irländsk statlig myndighet.

En erkänd hövding

På 1980-talet kom Terence MacCarthy till IGO och hävdade att han var den rätte MacCarthy Mór, hövding för stammen MacCarthy. Han visade upp en släktledning, som lyckades passera IGO:s granskning och 1992 fick han sitt erkännande som den rätte innehavaren av titeln. Med på köpet följde titeln prins av Desmond, eftersom MacCarthys utgjort den forna gaeliska kungadynastin i Munster. Desmond är en del av södra Munster.

MacCarthy Mór satte genast igång att leva

som hans status gav honom möjlighet till. Bland annat mottag han dussintals ordnar och dekorationer av utländska statschefer och gjorde sig ett residens i Tanger i Marocko. Med påstått stöd i artikel 40/2 i den irländska konstitutionen ansåg han sig ha rätt att förläna titlar och vapen. Plötsligt dök det upp lordar och baroner, särskilt i USA, som titulerades till fantasieggande gaeliska ortnamn. I The Heraldic Register of America publicerades det under följande år många sådana "adelsmäns" vapen. MacCarthy Mór grundade också en egen orden, Niadh Nask.

MacCarthy Mór's framfart blev ganska generande för den irländska staten. En närmare granskning av hans framlagda bevis ledde till att den nuvarande Chief Herald of Ireland, Brendan O'Donoghue, i juli 1999 kunde dra tillbaka det tidigare erkännandet. En närmare släktutredning visade nämligen att Terences farfar inte var sonson till den MacCarthy som Terence hade påstått, utan en viss Bernard MacCarthy, död före 1876, vars härkomst inte närmare har kunnat utredas.

Vapen MacCarthy: I fält av silver en gående röd hjort med beväring av guld.

Anonym tecknare.

Bilden är hämtad ur The Symbols of Heraldry Explained, Dublin 1980.

Riksvåpen uavhengig av kongeslekt?

Av Hans Cappelen

Behøver et "dynasti skifte" å få så mange heraldiske konsekvenser, spør jeg meg som norsk leser av Per Anderssons debattartikkel "Ny kungaätt på tronen?" (Vapenbilden nr 49).

Fra 1905 har vi greid oss her i Norge med temmelig likt riksvåpen og kongevåpen. Det er ikke knyttet spesielt til om kongefamilien nedstammer fra den ene eller den andre utenlandske ætten. Nå stammer også det norske kongevåpenets øksebearende løve fra en gammel kongeätt. Men den ætten er forlenget borte. I dag bruker både konge, dronning og deres barn den norske løven som sitt våpenmerke. Noe behov for å konstruere særvåpen for dem som gifter seg inn i, eller ut av kongehuset, har det ikke vært, etter det jeg kjenner til.

Er det noe rettslig til hinder for å innføre det prinsipp at en arvedronnings barn tilhører hennes og ikke mannens ætt? Neppes – dette er jo noe som landets lovgivere kan bestemme. Sett fra min side, er det noe underlig fremmedartet når Andersson ikke tar opp denne tanken, men henviser til en angivelig "etablert europeisk fyrsterett". Alle de tyske, italienske og andre småfyrster med sine rigorøse og antikverte "fyrsteretter", må vel for lengst ha gått ut av ethvert referansepunkt som kan være normgivende for de skandinaviske land? Juridisk sett er "den etablerte europeiske fyrsteretten" bare rettshistorie og vil ikke i dag bli anvendt av statlige myndigheter og domstoler i skandinaviske land. En slik "fyrsterett" kan neppe ha håp om å bli tillagt vekt i den offentlige debatt. I dag er det jo snarere

slik at for mange i Europa er det de nordiske monarkier som er mønster for hvordan monarkier kan fungere i et moderne, demokratisk land.

Følger vapnet tron eller ätt

Hvilken *heraldisk relevans* har debatten om agnatisk eller kognatisk tronfølge og navneoverføring?

Den rene heraldikken selv gir ikke noe svar, fordi den bare er en metode for å uttrykke symboler og merker. Om man av rettslige eller politiske grunner ønsker å uttrykke det ene eller det annet symbol eller merke, så gir heraldikken mange måter å uttrykke dette på. Innenfor det heraldiske systemet er det en

Det norske riksvåpenet som det framställdes på medeltiden och gör än idag.

mengde virkemidler til disposisjon, dersom man ønsker å videreutvikle eksisterende våpen eller tegne nye.

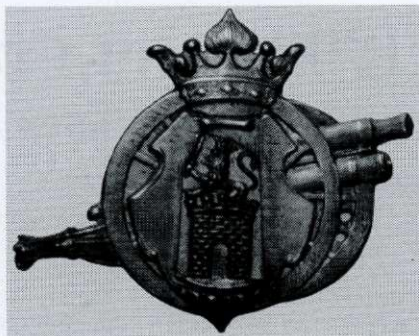
Dynastin Viktoria

Det svenske kongevåpenet behøver vel strengt tatt ikke noe hjerteskjold med ættevåpen? Våpenet er originalt nok uten, og det bærer med seg mange historiske tradisjoner, hvis man ønsker å bevare forbindelsen med disse. Og dersom man vil fortsette å ha et hjerteskjold, er det ikke noe til hinder for å beholde det næværende – enten betraktet som minnevåpen, eller betraktet som slektsvåpen for det fortsatte "dynastiet etter dronning Victoria".

Jeg er oppmerksom på at det har vært tradisjon i Sverige med inngiftede dronningers våpen i kongevåpenets hjerteskjold, og med å føye inn hertugfelter i riksvåpenet for prinser og prinsesser. Hvorvidt man ønsker å opprettholde denne tradisjonen eller ikke, er et spørsmål for seg. Som ved andre konvensjonelle normer, blir det her å vurdere argumenter for og imot.

Vi har mange personer som har problemer med å godta at også bruken av våpen forandrer seg med tiden. Og vi har dem som misliker bland annet likestilling mellom kvinne og mann i ytre symboler som navn og våpen. Men er det mange som har problemer med å la navn og våpen gå videre gjennom kvinneledd? Dette har allerede skjedd i Norge mange ganger gjennom de siste 3-400 år, og da med kjente slektsnavn som Munthe, Thrane og Vogt.

Norges riksvåpen, samma sköld sedan 1200-talet, trots att tronen har innehafts av flera ätter.

Metallblecket är ca 3,5 cm högt och 4,5 cm brett. Privat ägo.

Finsk museinöt

Ett metallbleck har hittats i jorden under grävningarna för ett sjukhusbygge i Ranua i norra Finland.

Den krönte skölden visar ett krönt lejon uppstigande från ett borgtorn och svingande ett svärd. Det är Pedersöre stads vapen, överlagt en (eller två?) kanoner på en hjullavett. Kan det vara en uniformsdetalj? Eller vad är det för ett märke?

Vesa Alén vid Samiska muséet i Rovaniemi, som har undersökt fyndet, undrar om Vapenbildens läsekrets kan hjälpa till att lösa gåtan om vad det är för ett slags metallbleck.

Pokulera med kungen

En kortlek med tio olika heraldiska motiv på fransidan är på gång. De klädda korten föreställer kungar och drottningar från och med Gustav Vasa. Eftersom Stora riksvapnet hör till vapenbilderna, ansökte C A Wallin AB i september om särskilt tillstånd för att använda det på spelkortet, som fabriceras av Ferd Piatnik & Söhne. Eftersom funktionen endast är dekorativ, så föranleddes ingen invändning från statsheraldikern.

1900-talet i backspegeln

Heraldiken har blivit ett intresse för många

Av Magnus Bäckmark

Förra seklet blev det århundrade då intresset för heraldik svingade sig upp i Sverige. Det gäller alla former av vapen, kommuners, myndigheter, kyrkan och inte minst släktvapen. Ungefär 700 stycken har tillkommit under perioden.

Under 1900-talets första år kan ett och annat nytt släktvapen beläggas i exlibris, till exempel **Naucier** och **Sjögren**. Annars är det mest för serafimerriddare som nya vapen kan beläggas. Vapenskölden för presidenten i Kammarkollegium **Herman Wikblad** (1841–1904), utnämnd 1901, vars sköldplåt uppmålades 1905, är ett för hans tid ganska banbrytande heraldiskt exempel på borgerligt serafimervapen. Det oheraldiska bruket av namnchiffer var annars det förhärskande i hans generation.

Just decennierna kring 1900 började ett intresse för heraldik att vakna, tydligt besläktat med andra spirande hobbyområden såsom släktforskning och antikvitets- och exlibris-samland.

En heraldisk storhetstid

I Berlin fanns sedan 1860-talet den heraldiska intresseföreningen **Herold** som skulle bli den andliga stamfadern till det heraldiska föreningslivet i Norden. Med dess verksamhet sammanhänger återupplivandet av medeltidens och renässansens ideal inom den heraldiska konsten. "En ny aera synes ... vara i uppgående", skrev riksheraldikern **Carl Arvid Klingspor** profetiskt i sin praktfulla vapenbok (1890), vars utgivning i sig är en viktig milstolpe för det ökande heraldikintresset.

Den första heraldiska föreningen i Sverige var **Svenska Heraldiska Föreningen**, som fanns åtminstone från våren 1912. Sommaren det året ordnade den en heraldisk utställning på Nordiska Museet i Stockholm – "den första i sitt slag här i landet" som de själva skrev. En av dess medlemmar, friherre **Harald Fleetwood** skrev 1917 "Handbok i svensk heraldik", och dess ordförande, riksheraldikern greve **Adam Lewenhaupt** bidrog i en skrift (1927) till att avliva 1800-talsmyten om att det bara var adeln som förde vapen.

Nu hade intresset kommit i rullning. Från 10-talet och framåt fastställdes på löpande band nya stadsvapen av Kungl Maj:t efter behandling i riksheraldikerämbetet, en utveckling som skulle fullbordas med att alla (med något enda undantag) svenska kommuner antog vapen i accelererande omfattning under efterkrigstiden.

Hobby för ung sjukling

En ung och sjuklig försäkringstjänsteman vid namn **Arvid Berghman** fick på 20-talet rådet av sin läkare att skaffa sig en hobby. Han började skriva artiklar i dagspressen och knöts 1932 som amanuens till Riksheraldikerämbetet. Själv ofrälse intresserade han sig inte minst för borgerliga släktvapen och vägledde många personer som han kom i kontakt med att anta korrekta, fullständiga släktvapen, eller att ta vara på dem som redan fanns i deras släkter.

Samlingen "Svenska borgerliga släktvapen" kunde tryckas genom hans försorg 1939 och utökades 1950 i "Borgerlig vapenrulla". På hans initiativ utkom också "Meddelanden från Riksheraldikerämbetet". Ovannämnde Fleetwood

grundade därtill 1941 en ny förening i Stockholm i tomrummet efter den avtynade SHF tillsammans med den heraldiske konstnären **Einar J:son Kedja**. Det var **Heraldiska Samfundet**, som även denna gång blev en sammanslutning som var för ostadig för att bestå. Den återupplivades 1992 av **Bengt Olof Nilsson** och **Per Nordenvall**.

Dessförinnan hade Raneke varit en av de 28 stiftande medlemmarna som 1959 grundade **Heraldiska Sällskapet** eller **Societas Heraldica Scandinavica**, den sammanslutning som från Köpenhamn ger ut "Heraldisk Tidsskrift", den samnordiska facktidsskriften i ämnet.

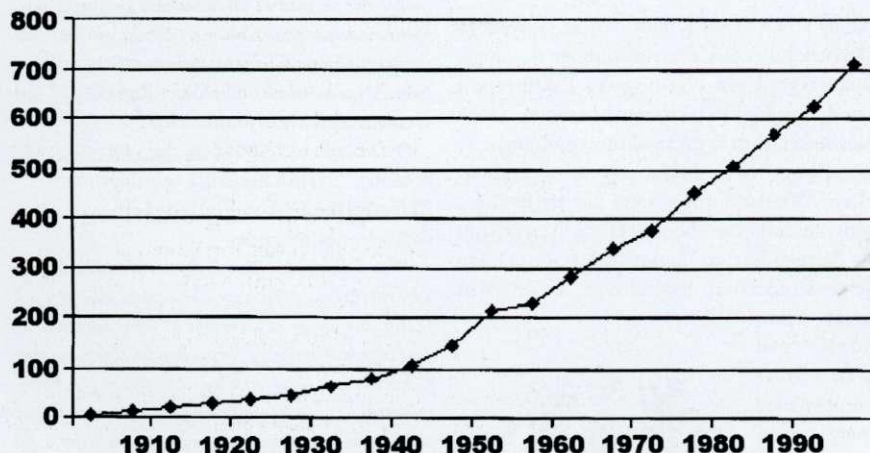
En ny era inleds i Skåne

Kring 1950 började reklamtecknaren **Jan Raneke** att formge vapen i allt större utsträckning. Med sin formrena och stilfulla heraldiska konst blev han, utan överdrift, stilbildande. Raneke ansvarade för illustrationsmaterialet till Frithiof Dahlbys och hans "Den svenska adelns vapenbok" (1967), doktorerade på "Bergshammarsvapenboken" (1975) och sammanställde referensverket "Svenska medeltidsvapen" (1982–85).

Många vapentecknare

För att "skapa ett forum för registrering och offentliggörande av såväl nyantagna som hävdvunna släktvapen" började **Christer Bökwall** och **Jan Raneke** 1963 att ge ut **Skandinavisk vapenrulla** (SVR). Förebilden var återigen tysk, "Deutsche Wappenrolle" (DWR), utgiven av föreningen Herold.

SVR, oftast årligt utkommande, har varit och är en stor katalysator för intresset att anta nya släktvapen. Här uppträder vapenteckningar av den produktive **Bengt Olof Kälde**,

Under 1900-talet utökades vapenbeståndet i Sverige med 710 helt nya släktvapen, efter vad som hittills är känt. Intresset för att anta släktvapen stegrades kraftigt omkring 1950 och har sedan dess legat på en jämn nivå. Vid 1900-talets ingång nyantogs i medeltal inte mer än ett nytt vapen om året. Motsvarande frekvens var 1999 tjugofyra, med andra ord ett nytt vapen varannan vecka.
(Källa: Gröna stubbens förteckning.)

kyrkokonstnär och Kungl. Maj:ts Ordens vapenmålare, Per Andersson, Tor Flensmarck med flera.

År 1976 befästes heraldikintresset ytterligare i och med grundandet av en ny Svenska Heraldiska Föreningen i Göteborg av Ebbe R:son Mark och Carl-Axel Rydholm. Till skillnad från Heraldiska Sällskapet och dess föregångare är det en medlemsförening som är öppen för alla. Denna vår förening har också ett medlemsantal på över 200 personer och är därmed störst i Sverige.

IBland möter man fortfarande uppfattningen att heraldik är något som florerade i riddarkretsar på medeltiden och det idag bara finns litet rester kvar av. Snarare är det så, nu i början av ett nytt årtusende att heraldiken blommar mer än den någonsin har gjort tidigare i Sverige.

Om näsans betydelse

Näsan i Heraldiken (2000) och är skriven av Christer Liljemark för vinnande av nasologie doktorsgrad vid Nasologiska Fakulteten i Lund. Nasologiska fakulteten hör samman med Nasoteket, som är en samling avgiutningar av Lundabors näsor. Initiativtagare till detta är Hans Alfredson, som också har ett förflutet som Lundaspexare. Näsan i Heraldiken är, som sig därmed bör, en humoristisk framställning av studentikos art. Essensen är, att om man tittar efter noga, kan man finna minst en näsa i varje vapen.

Åtten
Hamiltons
vapen, med
näsan i fokus.

Hamilton

Gammalt brev löser gåtan

I sina samlingar har stiftelsen Bibliotheca Cronholmia två sköldebrev i original. För att se dessa på plats besökte riddarhussekreteraren Otto von Schwerin och riddarhusgenealog Per Nordenvall Gränna våren 2000. Brevet som granskades har tillhört ätterna Gyllenspetz nr 673 och Strömfeldt nr 105. Som resultat av detta besök har båda dessa ätter fått sina vapen omritade i Adelskalendern för 2001.

Tyvärr har ett fel insmugit sig hos Gyllenspetz vapen. Tidigare har följande blasoneringsfel förekommit. Felaktigheterna är understruckna.

1 Odelad sköld åtföljd av två lansar. (Kleberg, "Heraldiskt lexikon över å svenska riddarhuset introducerade ätter", 1919)

2 I fält av guld en (obehanskad) beväpnad arm, framkommande från sinister ur en sky och hållande ett svärd mellan två lansar (glavenstakar) ställda i kors på grön mark. (Dahlby/Raneke, "Den svenska adels vapenbok", 1967)

3 Odelad sköld, åtföljd av lans två korslagda. (Dahlby, "Svensk heraldisk uppslagsbok") Blasoneringen för Gyllenspetz är enligt sköldebrevet följande:

"... Tillagnades derwidd honom dem detta införde och efterskerrefne wapn, som ähr en gohl eller förgylt sköld, der uti en stålarm utir et moln hållandes et bart swärde af naturligh färga i handen emillan twenne pijskar korswijs öfwer skölden satte uppå en grön platze, splitzerne af swärdet och pijskearne opåth wände. Öfwer skölden en öpen tornerhjälm, crantzgen och hielmtäckket medh gohl färga, rött och blått fördeelt på hielmen en oprätt stående pijske emillan twänne fahnor, wahr fahna medh förgylte spetsar opwände."

Carl Cronholm

Ett svar på artikeln väntas i nästa nummer av Vapenbilden. (Redaktionen)

Nya tjurar ger rena galna symbol-sjukan i Dalsland

Av Magnus Bäckmark

Dalslands vapendjur tar lekfulla krum-språng ena stunden och bestiger en ko den andra. Detta i en ny emblemserie för landskapet som väcker högljudd debatt.

Den röda tjuren är tecknad i sex olika varianter. Tanken är att företag, skolor och organisationer inom landskapet kan välja olika tjurebilder vid olika tillfällen, beroende på innehållet i sina trycksaker.

Bildsviten är resultatet av Dalslands kommunalförbunds satsning på att marknadsföra landskapet. Man vill råda bot på att Dal är en undanskymd landsända i omvärldens ögon. Trettiotre reklamföretag deltog i kampen om att få utforma kampanjen. Clara reklambyrå i Karlstad valdes.

Stor kampanj för tjuren

Kampanjen inleddes den 19 september 2000 med en helsidesannons i Elfsborgs läns allehanda. En heraldiskt tecknad djur syntes liggande på rygg, till texten: "Nu slaktar vi tjuren". Därefter presenterades den nya bildsviten, bland annat genom 40.000 broschyrer, direktinformation till 26.000 hushåll och en manual som skickas ut till tryckerier, företag och liknande. Det hela till en kostnad av närmare 2 miljoner kronor.

Det taktiska upplägget medförde naturligtvis önskvärd medial uppmärksamhet. "Rör inte Dalslandstjuren!" ropade upprörda insändarskribenter. Lisbeth Möller, projektledare på kommunalförbundet, betonar dock i Metro den 15 februari i år att landskapsvapnet finns kvar oförändrat i officiella sammanhang.

Dalslandstjuren var senast i blåsväder 1997 när den felvänd insattes i det nya vapnet för Västra Götalands län, se nr 43. Nu har den fått sex spralliga småsyskon.

– Den nya tjuren är en glad symbol för Dalsland, framhäver Möller. Det är en tjur med samma egenskaper som vi dalslänningar, humoristisk, trevlig och färgglad.

Trots lekfullheten kan frågetecken resas om lämpligheten i att trivialisera sköldemärket så här. Symbolen är djupt förankrad i invånarnas medvetande. "Dalslands kommunalförbunds nya grafiska profil präglas av en brist på pietet och känsla för detta gemensamma kulturarv," skriver statsheraldikern den 6 februari i ett öppet kritiskt brev till kommunalförbundet.

Nytillyxat för timmermän

Sju personer har nyligen erhållit 12:e graden inom Timmermansorden. För sex av dem innebar detta i år nyframtagning av ett sköldemärke med valspråk. Vapnen är, med undantag av Törnquist, komponerade av Lars C Stolt efter vederbörandes önskemål.

Hans Sandberg, chefsjurist, direktör i Atlas Copco AB, Stockholm: *I blått fält en kompassnål av silver*. Valspråk: Lojalitet – uthållighet.

Urban Schwalbe, överstelöjtnant vid Livgardet, Stockholm: *I fält av silver en flygande svart svala inom en av en karvskura bildad röd bård*. Valspråk: Videte possibilitates ('Se möjligheterna').

Leif Törnquist, överste, överintendent och chef för Statens försvarshistoriska museer, Åkersberga: *I fält av guld ett blått balkewis ställt svärd, omslingrat av en grön törnkvist med röda törnen och åtföljt på vardera sidan av en röd ros*. Valspråk: Måtta i allt.

Lars Ytterborn, direktör, Stockholm: *I blått*

fält två balkewis ställda och gimbalkewis ordnade pilspetsar av silver. Valspråk: Broder till broder.

Rolf Sjögren, 1:e försäljningschef i Thule-Skandia, Stockholm: *Kluven i rött, vari ett patriarkalkors av guld med en ring överlagd de nedre korsarmarna och spetsiga armändar, och guld, vari ett störtat svart ankare*. Valspråk: Mot utskären.

Bertil Elvhage, konsult i administration, fd sektionschef vid LM Ericsson, Hågersten: *I blått fält två från nedre sköldbörnen framkommande armar av guld med knäppta händer*. Valspråk: Känn dig själv.

Magnus Bäckmark

HS möttes i Uppsala

Heraldiska Samfundets årsmöte i Uppsala den 26 april valde om styrelsen. Ordförande är Per Nordenvall, vice ordförande Eric Bylander, sekreterare Erik Norrman, skattemästare Christer Persson, härold Bengt Olof Kälde, ledamöter Magnus Bäckmark och Mikael J:son Kullin.

Omvaldes gjorde också revisorerna Anders Bager och Lars von Ehrenheim, med Olle Hammermo och Carl Magnus Pontén som suppleanter. Valberedningen utgörs av Christian Olsson, Fredrik Löwenhielm och Palle Juel.

För det gånge året summerades att Lars O Lagerqvists föredrag på Kungl Myntkabinettet i anslutning till förra årsmötet den 6 april och Otto von Schwerins kring heraldiken i nya adelskalendern den 12 december varit uppskattade arrangemang. Efter inval av 6 nya ledamöter är antalet nu 55 stycken. Ett ekonomiskt överskott av 1.639,72 kr redovisades för året. Samfundets samlade tillgångar är 24.387,12 kr. Samarbetet med Svenska Heraldiska Föreningen om Vapenbilden berördes, varvid konstaterades att endast praktiska rutiner nu saknas för detta för att flyta bättre. Eric Bylander väckte en idé om att göra Samfundet till en svensk lokalavdelning under Heraldiska Sällskapet.

Magnus Bäckmark

Övre raden från vänster: Sandberg, Schwalbe, Törnquist. Nedre raden från vänster: Ytterborn, Sjögren, Elvhage. Komposition av Lars C Stolt. Målning av Elin Brödje. Foto: Magnus Bäckmark.

När bönder tog till vapen

Ett stickprov från Älvsborgs län 1744

Av Magnus Bäckmark

Bönders vapen är ofta svårt att få kännedom om. Därför blir man lätt förbluffad när en ovanligt tätsigillrad mantalslängd belyser att vapenbruk var relativt utbrett bland allmogen, åtminstone i Västsverige på 1700-talet.

Frånsett vad gäller adelsvapen, så är den främsta källan till kunskap om äldre vapen bevarade lacksigill på originalhandlingar i arkiven. Sådana är relativt lätta att påträffa för präster, ämbetsmän och officerare, men handlingar sigillerade av bönder är sällsynta.

Dessutom var det oftast bara nämndemännen, tolv i varje härad, som uppsatte skrivelser eller åtminstone intygade sådana och därför hade ett behov av en signet. Därmed är inte sagt att alla nämndemän hade signetringar. Så är långt ifrån fallet. Frekvensen varierar i olika tider och i olika landsändar. Oftast ser man att nämndemännen bara undertecknar med sina namn, initialer eller ett bomärke.

Sällsynt lacktryckningsiver

Mantalslängden för Älvsborgs län 1744 är ovanlig på så sätt att det inte bara är prästen och mantalskommissarien som har satt dit sina lacksigill till bekräftelse att listan på de skattepliktiga i socknen är riktig, vilket är det vanligaste. Alla nämndemännen har också gjort det, eller skrivit dit sina initialer eller ritat bomärken.

Bondesigneterna är oftast enkla och innehåller ägarens initialer eller bomärke, ibland i en sköld. Ett tjugotal signeter innehåller vapenbilder. Samtliga visar åtminstone en sköld, men

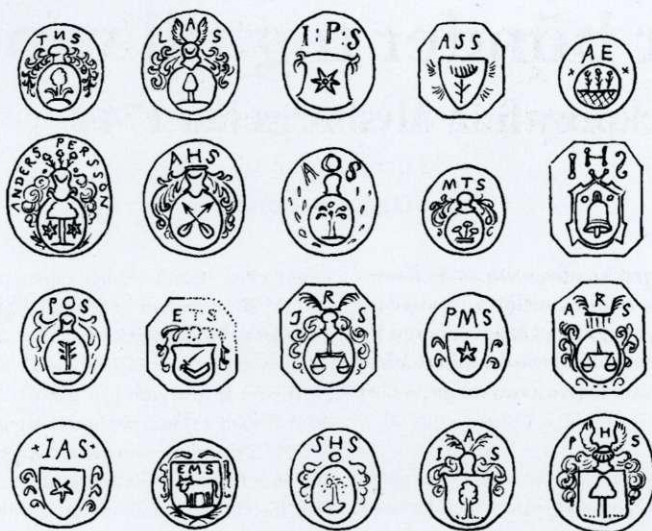
sex stycken ett fullständigt vapen: nr 1, 6, 13, 15, 19, 20. Förutom vapenbild graveras som brukligt också ägarinitialerna. I ett fall, nr 16, är de av utrymmesskal inskrivna i skölden.

Ibland är gravyren lika påkostad som den brukar vara i ståndspersoners signeter: nr 6, 20. Nr 20 använder rentav en öppen hjälm. I det andra extremfallet framställs endast skölden, med mer eller mindre trevande krusiduller runtom, som en reminiscens av ett hjälmtäcke: nr 3, 4, 8, 14, 15, 16. Inte sällan finns hjälm och täcke med trots att hjälmprydnad inte är framställd: nr 1, 7, 8, 9, 11, 12, 18. Det skulle man undvika idag på grund av vår tids rådande norm, som säger att en hjälm inte är motiverad i en vapenåtergivning utan sin prydnad.

Kanske färglösa?

Inga av vapenbilderna är skrafferade, färgkodade, så tinkturerna är okända. Naturfärg eller nära naturen liggande tinkturer användes nog i hög utsträckning, precis som i många vapen som är kända till sin färgsättning från den här tiden. Gissningsvis kan signetägarna dock i många fall ha bestämt sig för en vapenbild enbart för sin signets skull och inte använt vapnet någon annanstans. I så fall behöver ju inte tinkturerna nödvändigtvis ha varit fastställda av vapenantagaren. En vidrig tanke, heraldiskt sett, eftersom färger är så viktiga inom heraldiken, men förmodligen realistisk vad gäller de här vapnen.

Ett bred variation av sköldformer används i signeterna, men drygt hälften i det här urvalet har oval sköld. Det var den mest moderna vid den här tiden.

1. Tomas Nilsson, frälsebonde i Krusetorpet, Gärdhem. 2. Lars Andersson, skattebonde i Svalbacken, Södra Mellby. 3. Johan Pettersson, skattebonde i Ränne skattegården, Magra. 4. Anders Svensson, kronbonde i Ranneberg, Kålanda. 5. Anders Ersson, skattebonde i Hultet, Lerum. 6. Anders Persson, skattebonde i Bäne Åsen, Hol. 7. Anders Håkansson, skattebonde i Hällestad bredgården, Hällestad. 8. Anders Olsson, skattebonde i Melltorp övergården, Grude. 9. Måns Torstensson, skattebonde i Åne övre backegården, Kvinnestad. 10. Jon Hemmingsson, skattebonde i Berga, Brålanda. 11. Per Olsson, skattebonde i Bollrud, Sundals-Ryr. 12. Erik Töllesson, skattebonde i Bodane, Ör. 13. Johan Rasmusson, skattebonde i Grönsäter, Ör. 14. Per Månsson, skattebonde i Edstena västergården, Högsäter. 15. Anders Rasmusson, skattebonde i Lerkvälla östergården, Lerdal. 16. Jöns Andersson, skattebonde i Vitteberg, Töftedal. 17. Erik Månsson, skattebonde i Gäserud, Häbol. 18. Sven Hansson, skattebonde i Tomasbol, Tösse. 19. Johan Andersson, frälsebonde i Skogen, Animskog. 20. Per Hansson, skattebonde i Backen, Animskog.

De skissmässiga avritningarna av Magnus Bäckmark återges i originalens naturliga storlek.

Träd, blommor – och en tjur

Motivvalet är förhållandevis stereotyp. Ett uppväxande träd i någon form syns hos nr 2, 6, 8, 10, 18, 19, 20, en stjärna i någon form hos nr 3, 14 och 15 samt som bimarke hos nr 6, någon form av ensam blomma: nr 1, 4, blommor i tretal: nr 5, 9. Alla här förekommande hjälmprydnader hör till de mest konventionella: två palmkvistar i nr 13, 15, 19, två vingar i nr 2, 20, tre rosor på stjälkar i nr 6.

Något mer originella sköldemärken är de korslagda pilarna i nr 6, den i sköldhuvudet av

rundlar åtföljda kyrkklockan i nr 10 och den på mark stående tjuren med hitvänt huvud i nr 17. Rätt obondsik förefaller den klädda armen svingande ett svärd i nr 12 att vara, men vapen-antagaren kan ju ha någon militär anknytning. Den balanserade vägen i nr 13 och 15 är rätt uppenbart vald på grund av att den är ett av Rättvisans attribut, alltså en yrkessymbol för en nämndeman. De här två signeternas ägarna är sannolikt bröder, såvida det inte är en ren och skär slump att de framställer identiska vapenbilder.

Nya vapen i nytt sekel

Kort presentation över de senaste vapnen

Av Magnus Bäckmark

Den härmed påbörjade publiceringen strävar efter att täcka samtliga nya vapen i Sverige från och med år 2000. Eftersom de redan har omskrivits i Vapenbilden medtas här inte Skövde kommun (nr 49, s 683) och Hovrätten för Västra Sverige (nr 49, s 690).

Arbetsmiljöverket

Till nyåret 2001 slogs Arbetarskyddsstyrelsen, Yrkesinspektionen och Arbetarskyddsverket, ihop till en myndighet, Arbetsmiljöverket. Inför detta yttrade statsheraldikern i brev av den 31 juli 2000 att inga hinder föreligger för denna myndighet att överta Arbetarskyddsstyrelsens vapen från 1949.

Hovrätten för Nedre Norrland

Sköld: Delad i blått, vari en blå balansvåg, och silver, vari en stormhatt över två korslagda muskötgafflar, allt blått.

Den nedre hälften av skölden visar sköldemärket för Sundsvall, där Hovrätten residerar. Vågen är attribut för Rättvisan. Teckning: Vladimir A Sagerlund. Levererat våren 2000.

Göteborgs tingsrätt

Sköld: I blått fält tre av vägskuror bildade gimbalkar av silver, överlagda med ett vänstervänt, gyllene, med

sluten krona krönt lejon med svansen kluven och tunga, tänder och klor röda, svingande med högra framtassen ett gyllene svärd och hållande i den vänstra en blå sköld, vari tre gyllene kronor, ordnade två och en (Göteborgs vapen), samt däröver en ginstam av silver belagd med en blå balansvåg.

Skölden krönt med kunglig krona. Teckning: Vladimir A Sagerlund. Levererat 23 februari 2001.

Västmanlands tingsrätt

Sköld: I fält av silver ett blått uppskjutande treberg med tre röda lågor (Västmanlands landskapsvapen) och däröver en blå ginstam belagd med en balansvåg av silver.

Skölden krönt med kunglig krona. Teckning: Vladimir A Sagerlund. Levererat 28 februari 2001.

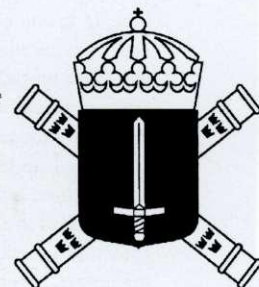

Högkvarteret

Sköld: I blått fält ett stolpsvis ställt svärd av guld.

Skölden krönt med kunglig krona och lagd över kommandostavar i kors. Teckning: Vladimir A Sagerlund.

Levererat 30 november 2000.

Operativa insatsledningen

Sköld: *I blått fält ett svärd och en kommandostav i kors, allt av guld.*

Skölden krönt med kunglig krona. Teckning: Vladimir A Sagerlund. Vapnet levererades 23 november 2000.

Totalförsvarets forskningsinstitut (FOA-FFA)

Sköld: *I blått fält en fackla av guld.* Skölden krönt av en kunglig krona och överlagd ett stolpvis ställt svärd av guld.

Teckning: Vladimir A Sagerlund. Regeringen beslutade i augusti 2000 att Försvarets forskningsanstalt (FOA) och Flygtekniska försvarsanstalten (FFA) ska slås samman till Totalförsvarets forskningsinstitut. Det nya vapnet levererades 24 maj 2000.

Livgardet

Sköld: *I blått fält tre öppna kronor av guld, ordnade två och en (Lilla riksvapnet).*

Skölden krönt med kunglig krona och lagd över kavalleri-värja och musköt i kors samt omgiven av serafimerordens kedja lagd under krona, värja och musköt. Sköldformen är just i denna teckning en svensk sköld, kallad så eftersom det är den sköldform som oftast användes i äldre serafimervapenmålningar. Även ordenskedjan anknuter till

Sveriges förnämsta orden, vilket motiveras av att förbandet är kungens livvakt. Livgardet är sedan i somras ett enda förband och har övertagit många av uppgifterna som det tidigare Svea Livgarde hade. Teckning: Vladimir A Sagerlund. Levererat den 28 november 2000.

Norrbottnens regemente

Sköld: *I med stjärnor av guld bestrött blått fält en springande ren av silver med röd beväring, därest sådan skall förekomma.*

Skölden krönt med kunglig krona. Teckning: Vladimir A Sagerlund. Sköldemärket är av traditionsskäl Västerbottens landskapsvapen. Norrbotten, den norra delen av landskapet Västerbotten, har nämligen fått status som eget landskap gradvis först under de senaste hundra åren, med vapen fastställt 1995. Levererat av RA den 5 december 2000.

Göta helikopterbataljon

Sköld: *I blått fält tre av vägskuror bildade ginbalkar av silver överlagda med ett med öppen krona krönt lejon av guld med röd beväring, därest sådan skall förekomma; däröver en ginstam av silver belagd med en vingad tvåbladig propeller på ömse sidor omgiven av två korslagda kanoneldrör överlagda med ett ankare och uppburna av ett vingpar, allt i blått.*

Denna bataljon i Ronneby fick sitt vapen levererat den 19 maj 2000, lagom till sin nedläggelse.

Militärhögskolorna i Halmstad och Östersund

Sköld: *I rött (Halmstad) / grönt (Östersund) / fält en öppen lagerkrans av guld överlagd med ett stolpvis ställt svärd av silver.*

Teckning: Vladimir A Sagerlund. Vapnen anknuter till den forna Krigsskolan

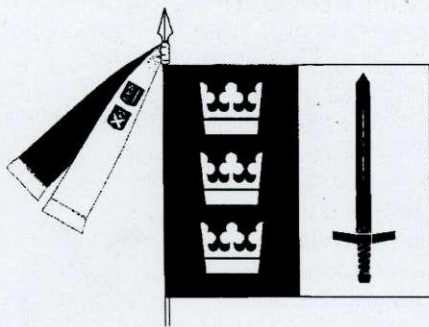
Karlbergs vapen. Det vapnet har blått fält och därtill årtalet 1792 i sköldhuvudet. Levererat 30 november. 2000.

Förbundet Sveriges Reservofficerare (SVEROF)

Sköld: *Kluven i blått, vari tre öppna, gyllene kronor stolpvis ställda, och guld, vari ett blått svärd stolpvis ställt.*

På bilden syns vapnet i fanform. På fanbandet, kravatten, är de båda tidigare vapnen för SAF och KAROF återgivna. Teckning: Vladimir A Sagerlund.

I samband med sammanslagningen av Svenska Arméns Reservofficerarförbund (SAF) och Kustartilleriets Reservofficerarförbund (KAROF) levererades den 11 januari 2001 följande vapen till det nya förbundet.

Släktvapen

Under året har ett flertal släktvapen antagits. Några finns publicerade i SVR, andra är endast kända för en mindre krets. För att råda bot på det publicerar vi här några av de nytilkomna vapnen.

Bolin

Sköld: *I fält av guld fyra röda biljetter ställda i kors över en uppskjutande svart hårig och kloförsedd vänsterhand med handryggen hitåt vid handleden bjälkvis genomborrad av en röd skäpta.*

Rött hjälmtäcke fodrat med guld.

Hjälmprydnad: *Ett stolpvis ställt ospänt rött armborst omslingrat av en orm av guld med röd tunga.*

Valspråk: *Volo ergo possum* ('Jag vill, alltså förmår jag'). Antaget av civilekonomen Johan Bolin, Stockholm, 2000 och medges åt släktmedlemmar.

Borgenfalk

Sköld: *I fält av silver en blå falk med näbb av guld uppsigande ur ett rött borgtorn med två fönstergluggar och port av guld, borgtornet åtföljt på dexter sida av en blå lilja och på sinister av en röd.*

Blått och rött hjälmtäcke fodrat med silver.

Hjälmprydnad: *En sittande blå falk med beväring av guld i näbben hållande en röd lilja.*

Valspråk: *Utilitas et nitor* ('Användbarhet och skönhet'). Antaget av musikinstrumentmakaren Björn Borgenfalk, Stockholm, 2000.

Bövik

Sköld: *I fält av silver en blå sinisterstråle belagd med ett grekiskt kors i vardera korsvinkeln åtföljd av en rundel, allt av silver.*

Blått hjälmtäcke fodrat med silver.

Hjälmprydnad: *Två uppskjutande blå björnramar med röda klor gemensamt uppbärande en snäcka av silver.*

Valspråk: *Exordiamur – mare immensum* ('Låt oss sätta igång – havet är omätligt stort'). Antaget av sjökaptenen Willy Bövik, Västra Frölunda, 2000.

Dominicus

Sköld: *I blått fält en lie korslagd med en räfsa samt därunder dexter hälft av en lilja, allt av silver.*

Blått hjälmtäcke fodrat med silver.

Hjälmprydnad: *En sittande blå hund med röd beväring i käften hållande en med röda eldsflammor*

brinnande fackla av silver. Valspråk: Labor, veritas, lux ('Arbete, sanning, ljus'). Antaget av konsulten Stefan Dominicus, Enskele gård, 2000. Medges åt släktmedlemmar

Färeborg

Sköld: I fält av guld en svart bock med röd bevärning, uppstigande från en av en tinnskura bildad röd stam, samt däröver en av en tinnskura bildad svart ginstam på dexter sida belagd med en sexuddig stjärna av guld.

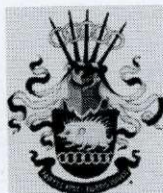
Svart hjälmstucke fodrat med guld.

Hjälmprydnad: En svart bock med röd bevärning uppstigande ur en röd uppskjutande mur och mellan klövarna hållande en sexuddig stjärna av guld. Valspråk: Färdas! Färdas!

Antaget av direktören Robert Färeborg, Rimbo, 2000. Medges åt släktmedlemmar. Teckning: Magnus Bäckmark.

Gottberg

Sköld: I rött fält en igelkott av guld med blå bevärning gående på en bjälkevis genomgående kedja bestående av sammankopplade ringar av guld.

Rött hjälmstucke fodrat med guld.

Hjälmprydnad: Fem uppskjutande röda pıklar, vardera ställd genom en av fem sammankopplade ringar av guld. Valspråk: Fortis ipse – fortes juncti ('Stark i sig själv – starka i varandra').

Antaget av direktören Kenneth Gottberg, Älvsjö, 2000. Medges åt släktmedlemmar. Teckning: Magnus Bäckmark.

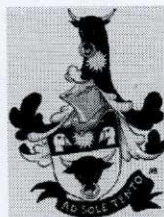
Heigl

Sköld: I fält av silver ett rött tjurhuvud med bevärning och nosring av guld samt däröver en röd ginstam belagd med en sol av guld mellan två motvända avhuggna gåshuvuden av silver med näbbar av guld.

Rött hjälmstucke fodrat med silver.

Hjälmprydnad: Ett uppskjutande rött tjurhuvud med bevärning och nosring av guld samt med halsen belagd med en sol av guld. Valspråk: Ad sole tento ('Jag strävar mot solen').

Antaget av direktören Werner Heigl, Söderköping, 2000. Medges åt hans syster. Teckning: Magnus Bäckmark.

Hilonen

Sköld: I blått fält en av vägskuror bildad stolpe av guld upphill belagd med ett rött hjärta och åtföljd på dexter sida av ett svärd och på sinister av en korsstav, båda av guld.

Blått hjälmstucke fodrat med guld.

Hjälmprydnad: En korsstav av guld uppskjutande bakom ett rött hjärta mellan två blå vingar. Valspråk: Voluntas, justitia, humilitas ('Vilja, rättvisa, ödmjukhet'). Antaget av kaptenen vid Livgardet, Ulf Hilonen i Bro, 2000. Teckning: Magnus Bäckmark.

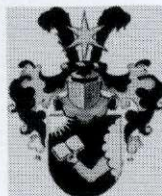
Knös

Sköld: I blått fält en guldklädd arm framskjutande från sinister ur en sky av silver och hållande en uppslagen bok av silver med snitt av guld, samt ovan dexter en nedskjutande strålende sol av guld.

Blått hjälmstucke fodrat med guld.

Hjälmprydnad: En sexuddig stjärna av guld mellan två blå strutsplymer.

Känt i lacksigill från 1743 använt av kontrakts-

prosten i Norra Vånga Olof Börjesson Knös (1683–1748). Heraldiserat på initiativ av hans sonsons sonsons sonson, ingenjören Staffan E:son Knös, Ronneby, 2000. Medges i denna form åt Olofs efterkommande. Teckning: Magnus Bäckmark.

Sjölund

Sköld: *I rött fält en av vågskuror bildad blå balk med kanter av silver, belagd med en balkvis ställd lax av silver med röd bevärning och på båda sidor åtföljd av en ros av silver.*

Rött och blått hjälmtäcke fodrat med silver. Hjälmprydnad: *En uppstigande släkt svart kråka med röd bevärning.*

Antaget av miljökonsulten Peter Sjölund, Skellefteå, 2000. Teckning: Peter Sjölund.

Sunnqvist

Sköld: *I blått fält en hjälke av silver åtföljd ovan av en stolpvis genomgående ekstam med två blad och nedan av fem balkar, allt av guld.*

Blått hjälmtäcke fodrat med guld och silver.

Hjälmprydnad: *En inom en blå hägnad uppväxande ek avguld med ekollon av silver.*

Valspråk: Siquit querqus ('Såsom en ek').

Antaget av med lic, överläkaren Olof Sunnqvist, Ljungby, 2000. Medges åt efterkommande till hans farfars far, folkskolläraren Olof Sunnqvist (1851–1924), som antog namnet. Teckning: Magnus Bäckmark.

Tillman

Sköld: *I fält, kluvet i rött och guld, ett jakthorn ovan åtföljt av två liljor, allt av motsatta tinkturer.*

Rött hjälmtäcke fodrat med guld.

Hjälmprydnad: *Ett uppstigande blått lejon med röd*

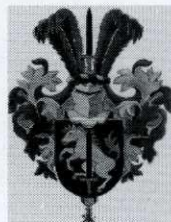
beväpning, hållande en hammare av guld. Valspråk: Veritas ante omnia ('Sanningen före allt'). Antaget av leg optikern Mathias Tillman, Arboga, 2000.

Wahlbom

Sköld: *I fält, delat i rött och silver, ett skepp med en mast ovan åtföljd av två sexuddiga stjärnor, allt av motsatta tinkturer, samt däröver en ginstam en gång delad och fem gånger kluven i guld och svart.*

Svart och rött hjälmtäcke fodrat med guld och silver.

Hjälmprydnad: *Två uppskjutande fränvända tupphuvuden, dexter svart med bevärning av guld och sinister av silver med röd bevärning.* Antaget av ingenjören Bernt Wahlbom, Arboga, 2001.

Zanders

Sköld: *I blått fält en upprest häst av silver med bevärning och man av guld överlagd av ett stolpvis ställt rött svärd med fäste av guld.*

Blått hjälmtäcke fodrat med silver.

Hjälmprydnad: *Ett stolpvis ställt rött svärd med fäste av guld mellan fyra blå strutsplymer, grupperade två och två.* Antaget av överstelöjtnanten Max Zanders, RSO, Salem, 2000. Teckning: Magnus Bäckmark.

Åsklund

Sköld: *I blått fält ett svävande, blixtrande åskmoln, allt av guld.* Blått hjälmtäcke fodrat med guld.

Hjälmprydnad: *Två blå hjorthorn, vardera besatt av tre eklöv av guld.*

Vapnet antogs vid vigseln i juni 2001 mellan Elin Skoglund och Henric Oscarsson, Borås där de gemensamt antog släktnamnet Åsklund. Teckning Henric Åsklund.

Den trendiga vapenrocken

En rapport från vår modekorrespondent

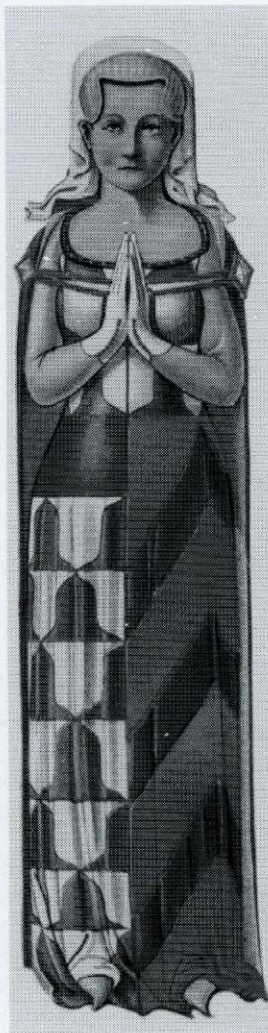
Av Henrik Degerman

Vapenrock – engelskans coat of arms – är det plagg som drogs ovanpå rustningen för att skydda den för sol och smuts.

Vapenrocken förseddes ofta med ägarens vapen målat eller broderat. I engelsktalande länder har vapen-rocken kommit att bli synonym med vapen-skölden. Det är också i Storbritannien man hittar vapenrockens efterföljare: klädesplagg med heraldiska motiv.

När regnrocksfirman Aquascutum tilldelades ett vapen, pryddes bland annat företagets ylletrojor med detta. Sångaren Paul Young uppträdde i början av 80-talet i handmålade skjortor med välgjorda vapen. Då kunde man också hitta trojor och skjortor med vapen eller flaggor i butikerna. T-shirts och slipsar har hört till de tacksammaste heraldiska klädesplaggen. Mer eller mindre hemmagjorda vapen hittar man ofta på skinnvästar.

Medeltidens renässans har givit upphov till heraldik i rollspel och lajvarnas kläder. Men att idag gifta sig i en medeltida rustning med påmålat vapen på bröst-

harnesket är ett nytt grepp. Men ändå, brudgummens identitet framgår ju klart av vapnet.

Heraldiken som konstform är utpräglad dekorativ och passar bra i textilier. Heraldiker hoppas att den dekorativa verkan inte skall behöva utesluta det heraldiskt korrekta. Ett uppdrag för klädförmgivaren: att skapa det perfekta heraldiska klädesplagget.

Heraldiken kan också förekomma som kroppskonst. En titt i en tatuerares modellbok påminner om schablonsamlingarna "till vägledning för arkitekter, målare, sten- och bildhuggare, gravörer, sockerbagare samt dekoratörer i allmänhet". Bland alla horor kan man hitta riktigt snygga heraldiska bilder. Men har någon sitt eget heraldiska vapen tatuerat på axel eller överarm?

Är heraldiken på väg att återfå sin uppgift som identifikation och legitimation? Skall kreditkortet ersättas av ett tatuerat vapen? Moderedaktionen väntar med spänning på läsarnas förslag.

Adelskalendern för 2001

Stora brister blandat med goda insatser

Av Jan Raneke

En ny adelskalender har kommit ut, en händelse som inträffar vart tredje år. Årets kalender har ett helt nytt utseende och är såväl textmässigt som till formgivning i stort en förnämlig publikation.

Ätternas uppdaterade genealogier utgör bokens huvudinnehåll. Det är ett arbete som är imponerande. Att det kan förekomma brister kan väl inte undvikas med hänsyn till uppgifternas mängd. Jag är inte kompetent att bedöma detta arbete, men min närmaste granne här i Lomma Erik Ulfsson Sparre (af Rossvik) är gift, har familj och två barn, men familjen är inte med i Kalendern, ej heller förekommer den i föregående kalender för 1998??

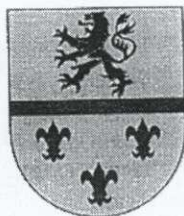
Den tidigare riddarhusgenealogen fil dr Lars Wikström har skrivit informativt och skildrat i stora drag den svenska adelns historia, och den nye Per Nordenvall har på ett bra sätt behandlat "Heraldik – läran om vapen", där han ger kalenderns användare en grundkurs i läran om vapenföring. Mellan dessa uppsatser, bak i publikationen, förekommer en helbild i färg av vapen Cederschiöld, som röjer den heraldiske mästaren Bengt Olof Kälde. Något som Nordenvall ej behandlat i sin artikel är heraldiken som bildkonst och hur ett vapen bör återges. En vapenbilds återgivning är en ytterst viktig detalj, som måste prioriteras i en publikation, som bör vara normgivande för häröldskonsten i vårt land.

I kalendern redovisas varje ätt med en kort historik och vapenskölden i färg samt ättens aktuella genealogi. När det gäller just skölden

vill jag här framföra allvarliga anmärkningar. Man kan fråga sig hur dessa heraldiskt undermåliga vapenbilder kunnat publiceras i denna för övrigt fina publikation. Man har på sidan 865 sökt förklara bakgrunden till de nya vapenbilderna. Beträffande "kulörerna" har man haft samråd med "statsheraldiker" och "försvarsmakten". Resultatet av detta samråd har blivit miserabelt. Vapenbildern har ritats i dator? Man tror inte det är sant, att man låtit datorn ersätta den heraldiske konstnären. Man avslutar det hela med en brasklapp, då man skriver: "Det kan konstateras att många felaktigheter publicerats ... i tidigare utgåvor av adelskalendern," – varför kan man fråga sig – "vilket dock inte undantar de här redovisade vapnen från felfrihet trots högt ställd föresats." Faktum är att så många vapenfel har inte förekommit i tidigare kalendrar, så denna föresats är det inte mycket bevänt med. Varför inte använda den heraldiska expertis, som finns i vårt land?

Sköldebrevens rättesnöre

Nu är det en grannlaga och många gånger svår uppgift att ge en enhetlig tidlös heraldisk stil åt ridderskapets vapen, av vilka flertalet tillkommit under 1600-, 1700- och 1800-talen, århundraden som räknas till heraldikens förfallsperiod. Dessutom förekommer det i sköldebrevens ofta anvisningar och bestämmelser om hur vapnet skall återges. Riddarhusdirektionen har tydligen bokstavligen haft dessa bestämmelser som rättesnöre vid återgivning av kalendervapnen. Man kan då ställa sig frågan, skall man slaviskt följa dessa tidiga heraldiska amatörers anvisningar, eller

Några vapen ur adelskalendern 2001. Färgvalet gör vapenbild även omöjlig att se både i färg och svartvitt. Exempel på felvinklat lodpass (andra skölden från vänster i den översta raden), dålig utfyllnad av sköldfältet, löjeväckande djurbilder och felaktiga proportioner och häroldsbilder.

skall man försöka skapa heraldiskt riktiga vapen?

Riddarhuset och Adelskalendern bör vara föregångare och stilbildare för god heraldisk stil i vårt land. Ett ansvar som man med årets kalender inte lever upp till. I stället drar man löje över häroldskonsten. Låt oss bläddra igenom kalendern och kommentera några av de mest felaktiga vapenbilderna. Det finns många, många fler.

Några exempel på fel

Adelborg Varför inte låta papperets färg stå för vitt/silver? Denna gråton, som förekommer genomgående i kalendern är inte bra. *Adelskölds* griphuvud borde ha gjorts större. *Alströmers* musselskal är felställda, även om de återgår på tidigare felkällor. De bör följa balkens riktning. *Appellbom* utgör ett exempel på dålig rådgivning beträffande färgerna. *von Arbins* rosor är otydliga. Rosens blombotten är alltid gul oberoende av övrig färg. *Bagge af Söderby* Färgfel. *Barnekow* och följande bör ej följa sköldebrevets bestämmelse att skölden skall vara oval. *Belfrage* Dålig formgivning. *Bergengren*. Naturalism bör ej få förekomma. *Björkenstam* Dålig form och färg. *Björnstjerna*. Det är inte Karlavagnen som avbildas. *von Blixen-Finecke* Dålig formgivning. *Blomstedt* Bilden skall bättre fylla ytan och dessutom skall det vara en bjälke och ej en sträng bjälkvis. *Breitholtz* Här är färgen viktig. *Bärfverfeldt* Bävren borde vara svart. *Cedercrona* Cedern skall vara helt grön, kronan av guld. *Celsing* Dålig form. *Cremer* Dålig färg. *Danckwardt* Dålig form på lejonet. *de Besche* Utmärkt! *Djurklou* Berget borde vara svart. *Drakenberg* Dålig drakbild. *Duse* Duvan bör vara dextervänd. *Edelfelt* Feltecknat. *Ehrenkrona* Palmkvistarna slokar. *Ehrenpohl* Rosbotten guld. *Ehrenstråhle* Ögat feltecknat. *Ehrenström* Det skall vara två "strömmar". *Falkenstedt* Falkarna bör bättre fylla fältet. *Forstena-slåkten* Färg? *Geete* Dålig bild. *Giertta*. Fel. Pilar skall vara genomstungna hjärtat. *Gyllenberg* Skall vara drakhuvud, ej varghuvud? *Gyllengahm* och

Gyllenpalm Dålig formgivning. *Gyllensvärd* Svärdet feltecknat. *von Heidenstam* Rosorna för små. *von Heijne* Örnen feltecknad. *von Hofsten* Felaktiga proportioner. *von Holst* Dålig form och färg. *Järnefelt* Rustningen skall vara blå. *Lagercrantz* Ginstammen för smal, örn skall vara svart. *Lilliefelt* Hjorten felvänd. *Lind af Hageby* Ett sköldemärke bör synas. *Ridderbjelke* Dålig formgivning av lejon, som bättre bör fylla fältet. *Ridderstad* Fel måntyp. *Rosenlew* Löjeväckande lejon. *Rydingsvärd* Löjeväckande grip. *von Schéele* Kamelhuvud? *Sodenstierna* Dålig gripform. *Stenfelt* Stenar 1, 2. Skall vara 2, 1. *von Stockenström* Dålig bild. *Storckenfeldt* Storken felvänd. *Söderhielm* Dåligt formgiven grip. *Tigerhielm* och *Tigerschiöld* Tigerkarikatyrer.

Amatöraktiga teckningar

Ja, denna uppräknings utgör bara en del av de feltecknade vapnen. Den amatör, som med datorns hjälp tecknat vapnen har grovt syndat mot häroldskonstens grundläggande regler som är:

- 1) Bilden skall göras så stor som sköldytan medger.
- 2) Bilden skall stiliseras vad som gäller växter och djur.
- 3) Bilden skall stå i kontrast metall/färg
- 4) Bilden skall ha silhuetterverkan, för att den skall ges största möjliga tydlighet.

Som jag tidigare nämnt har flertalet av den nutida adelns vapen tillkommit under heraldikens förfallsperiod. Både konstnärer och teoretiker hade tappat kunskapen, varför det blev en period av heraldisk dekadans. Det är därför en grannliga uppgift för den nutida vapenkonstnären att i samråd med Riddarhuset tolka sköldebrevets beskrivning och avbildning, så att bilden i största möjliga utsträckning kan motsvara de krav man i dag ställer på en vapenbild.

Heraldiken har på senare tid upplevt en renässans här i Norden. Vi har ett fackorgan Heraldisk Tidsskrift sedan 1959, som utges i Köpenhamn, och i Sverige finns en relativt ny-

startad tidskrift Vapenbilden. Dessutom har vi ett halvofficiellt registreringsorgan för vapen av olika slag, Skandinavisk Vapenrulla, sedan 1963. Vi har ett antal duktiga heraldiska konstnärer i Sverige som Bengt Olof Kälde, Vladimir Sagerlund, Davor Zovko och den unge Magnus Bäckmark för att nämna några. Mitt råd till Riddarhusdirektionen är: Anlita heraldiskt kompetenta konstnärer i arbetet med kommande Adelskalendrar. Gärna mångfald! Skrota datorn som heraldisk formgivare.

Annonsera i Vapenbilden

Nå just din publik!

Helsida 800 kronor
1/2-sida 400 kronor
1/4-sida 200 kronor
Inbladning 800 kronor
Kontakta redaktionen för mer info.

Gyllenstierna och Steninge hos PRV

I Vapenbilden har tidigare (nr 48:2000, s 663 ff) berättats, att Steninge Slott AB använder det Gyllenstiernska vapnet som varumärke. Här fortsätter vår granskning av ärendet.

Steninge Slott fick vapnet infört i varumärkesregistret hos Patent- och Registreringsverket (PRV) den 26 maj 2000. Sedan dess har flera invändningar ingivits till PRV, vilket medför att PRV skall ompröva registreringen. Invändare är Riksarkivet genom statsheraldikern Henrik Klackenborg, Riddarhuset genom riddarhusgenealogen Per Nordenvall, den Gyllenstiernska släktföreningen, ättens huvudman friherre Knut Gyllenstierna, friherre Per Gyllenstierna och Martin Sunnqvist.

Starka invändningar

I invändningarna har åberopats dels de allmänna intressen som ligger i att skyddet för släktvapen upprätthålls, dels de privata intressen ätten har i sin ensamrätt. Sammantaget grundas invändningarna på följande förhållanden, som härleds från hindren mot varumärkesregistrering i varumärkeslagens 14§. Varumärket strider mot ”lag eller författning”, nämligen förordningen av den 10 aug. 1762.

Det vilseleder allmänheten om vem som står bakom företaget. Det strider mot skyddet för släktnamn, eftersom ett släktvapen bör genom analogi – precis som i tysk rätt – skyddas på samma sätt som ett namn.

Stjärnor alltför vanliga

Jur. pol. mag Bengt Nihlmark, som företräder Steninge Slott, tillbakavisar naturligtvis invändningarna. Bland annat har han anfört, att sköldar, kronor och stjärnor är så vanligt förekommande i varumärken att ”allmänheten [...] kommit att helt bortse från de gamla adelsmärkena och deras ursprungliga betydelse”. Icke desto mindre har han till sin inlaga bifogat en rikt illustrerad reklambroschyr från Steninge. En av illustrationerna föreställer en målning på slottet – en allegori med en sjuuddig gyllene stjärna i centrum. Bildtexten är: ”Måleri från hallen. Allegori med den Gyllenstiernska stjärnan – familjens symbol”.

PRV väntas fatta ett beslut någon gång under de närmaste månaderna. Beslutet kommer att innebära antingen att registreringen upphävs eller kvarstår. Oavsett vilket kan beslutet överklagas till Patentbesvärsrätten. Därifrån kan målet föras vidare till Regeringsrätten, dock endast om frågan är sådan att rättsläget är oklart och ett prejudikat behövs.

Vapenbildens läsekrets kommer att hållas underrättad.

Martin Sunnqvist

Nytt riksvapen för Sverige

I förra numret av Vapenbilden presenterades det 1999 fastställda vapnet för Försvarsmaktens rekryteringscentrum, som bland annat uppvisar en stroppspänd marchtrumma. Denna är av guld med tre blå kronor ordnade två över en. Sargerna är visserligen markerade, men har samma tinktur som trummans stomme. Eftersom det rör sig om en statlig myndighet måste rimligen Sveriges riksvapen avses.

Denna omkastning av tinkturerna i riksvapnet har tidigare förekommit inom idrotten, till exempel på ishockeytröjor, och förmodligen avser man inom idrottsrörelsen att man då fortfarande för det svenska riksvapnet (för övrigt har man ju vid idrottsevenemang också framfört den svenska nationalhymnen i förvanskat skick).

Mig veterligt är det emellertid nu första gången som detta vapen officiellt lanserats. Frågan är nu om begreppet lilla riksvapnet utvidgats eller om Försvarsmaktens rekryteringscentrum fått nöja sig med ett vapen som endast av ishockeyspelare uppfattas som svenskt.

På den åtföljande bilden kan för övrigt noteras att trumma orealistiskt tecknats med spännlinor och stroppar (i blasoneringen kallad snörning) endast på sidorna, uppenbarligen för att inte skymma trekoronorsbilden.

Lars C Stolt

Äntligen färg i adelns kalender

Sveriges Ridderskap och Adels Kalender (2000) har med sin etthundraandra årgång utkommit inför år 2001. Jämfört med tidigare årgångar är skillnaderna väsentliga. I kalenderdelen motsvarar innehållet givetvis tidigare år, men med den stora nyheten att ättarnas vapen avbildas i färg.

Nu avbildas de fullständiga sköldarna, ej blott stamvapnen, och vapnen är dessutom både större och tydligare. Detta ger ett helt nytt liv åt kalenderns heraldiska innehåll. Vad gäller ätten Hårds af Tores-torp vapen har forskning visat att liljan mellan oxens horn skall vara blå, vilket den också är i den nya kalendern. Rättelsen källa borde dock ha angivits i ingressen.

Något som också kunde vara önskvärt för framtida utgåvor vore, att i ingresserna ta med blasoneringarna. Detta dels då de är grundläggande för hur vapnen skall målas, dels för att hjälmprydnad och eventuella sköldhållare då kan redovisas. I slutet av kalendern redogörs för adelns historia och heraldik. Avsnittet om heraldik är nytt, och ger en intresseväckande presentation av heraldiken och dess historia. Sammanfattningsvis lyfts heraldiken numera fram på ett levande, inspirerande och förtjänstfullt sätt.

Martin Sunnqvist

**Väl mött på
sommarmötet i Linköping
den 1 september**

En helg förenade Norden

Första samnordiska konferensen om heraldik

Av Magnus Bäckmark

År 1397 ingicks en union mellan de tre nordiska rikena på Kalmar slott. Sexhundrafyra år senare sker en förbrödring av ett helt annat slag. Nordiska heraldiker från Kiruna i norr till Klagenfurt i Tyskland i söder samlades där den 12–13 maj i regi av Societas Heraldica Scandinavica eller Heraldiska Sällskapet.

Tanken på att Skandinavien skulle kunna vara tillräckligt stort för att samla deltagare till en egen heraldisk konferens väcktes redan på 60-talet av Sällskapets dåvarande ordförande Sven Tito Achen. Tanken aktualiserades på nytt under den 24:e internationella kongressen för genealogi och heraldik i Besançon i Frankrike i somras av Tom S Vadholm och Henrik Klackenberg.

Hugskottet att Kalmar skulle passa särskilt bra för experimentet framfördes av Nils G Bartholdy som också skickade med en intresseanmälan med förra höstnumret av Heraldisk Tidskrift. Frågan var nämligen om det skulle komma tillräckligt med deltagare. Pejlingen resulterade i omkring fyrtio svar, vilket var tillräckligt för att fortsätta planeringen. Det visade sig att närmare sextio personer kom!

Programmet var sprängfyllt: Båda dagarna började med föredrag klockan åtta på morgonen. Temat var offentlig heraldik i Norden. Dess utveckling i respektive land, villkor och problemställningar klargjordes av sammanlagt elva föreläsare: Sveriges statsheraldiker Henrik Klackenberg, enhetschefen vid finska riksarkivet Jussi Kuusanmäki, Terje T V Bratberg, arkivaren vid danska riksarkivet Nils G

Clara Nevéus och Sylvia Kantzy Sagerlund i samtal under en kaffepaus. Foto: Magnus Bäckmark.

Bartholdy, avdelningsdirektören vid norska riksarkivet Knut Johannessen, Tom S Vadholm, Harald Nissen, Tom Bergroth, Hans Cappelen, John Strömberg och Eric Bylander.

En stor del av diskussionen uppehöll sig kring det att offentliga vapen och emblem i alla länderna ofta förvrängs av reklamkare utan heraldisk kompetens. Ibland var det svårt att avgöra om de flesta åhörarna suckade och stönade eller om de skrattade när det ena ur heraldisk synvinkel löjväckande emblemet efter det andra visades upp på overheaden.

En annan röd tråd var svårigheten i att beskriva ett vapen på rätt sätt och att balansera mellan enkelhet och variation i vapenkomposition. Här är en skillnad märkbar i kommunalheraldiken mellan länderna – från Sveriges och Danmarks ibland överlastade bilder via Finlands erkänt högtstående skölde-

Från vänster, övre raden Niklas Procopé (Vittskövle), Elias Granqvist (Djursholm), Lars C Stolt (Stockholm), Martin Sunnqvist (Lund), Aino Stolt Törnqvist (Stockholm), Steen U Zangenberg (Holte i Danmark), Geir Helgen (Drammen), Jan-Eric Olsson (Eksjö), Leif Tengström (Stockholm). 2:a raden Eric Bylander (Uppsala), Tuomas Hyrsky (Espoo), Trond Svandal (Jar i Norge), Knut Johannessen (Oslo). 3:e raden Wilhelm Brummer (Helsingfors), Bengt Olof Kälde (Uppsala), Geir Nordhus (Jar). 4:e raden Jussi Kuusanmäki, Mauno Harmo, John Strömberg, Antti Matikkala (alla Helsingfors), Fredrik Löwenhielm (Stockholm), Carsten Frölich (Charlottenlund i Danmark). 5:e raden Gunnar Bendix (Kiruna), Henrik Klackenborg (Täby), Clara Nevén (Uppsala), Per Olsen (Köpenhamn), Hans Cappelen (Oslo), Jens I Bloch (Hellerup i Danmark). 6:e raden: Vladimir A Sagerlund (Tyresö), Harald Nissen (Trondheim), Kauko Hyrsky (Espoo), Nils G Bartholdy (Frederiksberg i Danmark), Grete Nissen (Trondheim), Susanne Vogt (Frederiksberg), Allan Tønnesen (Vålby i Danmark), Tom S Vadholm (Oslo), Torsten Waldemarsson (Kalmar), Leif Pahlsson (Göteborg), Ingemar Hasselgreen (Göteborg), Bo Møller (Brønshøj i Danmark). Främre raden: Thorbjørn B Bergersen (Nesøya i Norge), Per Nordenvall (Uppsala), Anne-Lise Bergersen (Nesøya), Jens Christian Berlin (Göteborg), Lene Clorius (Köpenhamn) och Marianne Sandels (Uppsala). Cirka tio deltagare saknas på bilden, från Sverige Sylvia Kantzy Sagerlund (Tyresö) och Tom Kronhöffer (Söderhamn). Foto: Magnus Bäckmark.

märken till Norges programmatiskt överförenklade trekantsskoldrar.

Efter Sällskapets årsmöte, som för första gången hölls på en annan plats än Köpenhamn, visades deltagarna runt i den anrika vasarenässansborgarna, varefter Kalmar stad stod som värd vid middagen. Innan deltagarna

skingrades vid lunchtid på söndagen för att resa de många milen tillbaka till sina hemorter hade alla det intrycket att sammankomsten var så lyckad och givande att den var värd att förhoppningsvis bli en tradition. Nästa konferens är utsatt till Åbo 2003.

Raneke hedersmedlem

SHF:s årsmöte bjöd på många nyheter

Av Jesper Wasling

En årsavgift på 150 kronor, utlovade stor-satsningar på Vapenbilden och ändringar av stadgarna var bara några av alla nyheter som bjöds under årsmötet på Skansen Kro-nans lokaler i Göteborg den 25 mars i år.

Den största frågan gällde föreningens profilering. Efter 25 år är det dags att bli känd också utanför den snäva heraldiker-kretsen. Främst måste föreningen nå släktforskare och amatörhistoriker för att växa.

Investeringar gör oss synliga

Föreningen har en god ekonomi, men inte så lysande att större investeringar kan göras. På önskelistan finns sedan många år en bokutgivning, men för att nå dit krävs en stadigare budget. Dessutom behövs resurserna för att göra än större förändringar i Vapenbilden. Bland annat planeras färgsidor och tätare utgivning. En egne domän för SHF ska också komma.

Allt detta ligger bakom styrelsens föreslagna höjning av årsavgiften från 100 till 150 kronor. En höjning som också accepterades av mötet. För ständig medlemskap är avgiften också i fortsättningen 20 gånger årsavgiften. Dessutom blev det klart att organisationer kan prenumerera på Vapenbilden för 400 kronor per år, och då ingår mer än ett ex av varje nummer av Vapenbilden.

Lättare bli hedersmedlem

Mötet önskade göra ett tillägg i §4, *Möjlighet att utse hedersmedlem*. Stadgarna ändrades omgående för att kunna utse hedersmedlem som av olika

skäl har gjort sig förtjänta och klart bidragit till att främja föreningens syfte. Därefter beslöts det att föreningen ska utse Jan Raneke till hedersmedlem av Svenska Heraldiska Föreningen.

Nytt vapen på gång

Föreningen får snart ett nytt vapen, men än är det inte helt klart. Frågan nu gäller om SHF har rätt att föra tre kronor, om än i inlagda i mindre sköldar, eller om det finns statsheraldiska invändningar. För synpunkter på det presenterade förslaget har Tor Flens-marck och Jan Raneke konsulterats. Båda stödjer förslaget utan erinringar. Däremot har statsheraldikern invändningar. Årsmötet beslöt godkänna vapnet till vidare.

Ska ett vapen antagas bör också ett sigill tas fram, var mötets mening. Dessutom är fler produkter med SHF:s vapen att vänta. Hit räknas brevpapper och undersöka möjligheten att ta fram pins, nålar och standar.

Styrelsen för år 2001 är presenterad på sidan 694 i detta nummer. Förändringen är att Magnus Bäckmark övertar redaktörskapet efter Jesper Wasling. Övriga var omval.

Linköping målet i höst

Årets sommarutflykt går den 1 september till Linköping. Besök i domkyrkan och museet kommer blir huvudpunkterna under ledning av fil dr Inga von Corswant-Naumburg, musei-chefen som nyligen kom ut med sin avhandling "Huvudbaner och anvapen under stormaktstiden. Väl mött där och en glad sommar i väntan på nästa nummer.